

ინოვაციური პოლიტიკა საქართველოში

მურმან კვარაცხელია

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის
ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერმუშაკი

მსოფლიოში გლობალური გარდაქმნები მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ინოვაციური პროცესების განვითარებაზე. საქართველოში მოქმედი ინოვაციური პოლიტიკა პირდაპირ დაკავშირებულია საერთაშორისო ტენდენციებთან. ინოვაცია უშუალოდ ეხება ახალი ან გაუმჯობესებული პროდუქტის შექმნას, მის მარკეტინგულ უზრუნველყოფას, ინვესტიციების მოზიდვას, ღირებული ინტელექტუალური საკუთრების შექმნასა და სხვა.

ინოვაციის დონე მეტად მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია. მისი დონის გაზომვა ინოვაციის ინდექსით ხდება, რომელსაც გააჩნია მრავალი კომპონენტი. ამ მხრივ, მსოფლიოში პირველი ხუთეული ასე გამოიყურება: შვეიცარია, შვედეთი, არაბთა გაერთიანებული სამეფო, ამერიკის შეერთებული შტატები და ფინეთი. საქართველო, როგორც განვითარებადი ქვეყანა, 64-ე ადგილზეა 128 სახელმწიფოთა შორის. ეს დადებით მომენტად უნდა ჩაითვალოს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველო ამ მხრივ ბევრი გამოწვევების წინაშე დგას. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ვლინდება გრძელვადიან პერიოდში ინოვაციურ განვითარებაში, ადამიან-კაპიტალში, კვლევაში, ცოდნასა და ტექნოლოგიებში.

საქართველო, როგორც მსოფლიო ეკონომიკის ნაწილი, ქმნის ახალ სტრატეგიებს, რომლებიც ეყრდნობა ახალ ინოვაციურ სისტემას. სწორედ ეს განაპირობებს გლობალიზაციის პროცესში არსებით სტრუქტურულ გარდაქმნებს ინოვაციური ეკონომიკის განვითარებისათვის.

ქვეყანაში უკვე ჩანს გამოკვეთილი კონტურები მომავლის ინოვაციების კუთხით, რაც ყველაზე დიდ გავლენას ინტელექტუალური კაპიტალის ხარისხზე მოახდენს. ამასთან, მსოფლიოში სწრაფი ტემპით ვითარდება ახალი ინოვაციური სისტემები, როგორცაა ბიოტექნოლოგიური დარგები, ავტონომობილები, კომუნიკაციების მარტივი მოდელები, ენერგიის მიღების ალტერნატიული წყაროები, მედიცინის თანამედროვე დარგები, ნანოტექნოლოგიები და ა.შ.

ინოვაციების ასეთი რევოლუციური ნახტომი კონკურენტული უპირატესობის თეორიის პროგრესითაც არის ნაკარნახევი. ეს კი მსოფლიო ბაზარზე ინოვაციების დანერგვითაა განპირობებული. საქართველოსთვის მსოფლიო ბაზარზე მაღალი კონკურენტუნარიანობის მოპოვების პერსპექტივა ინტელექტუალური კაპიტალის განვითარებითაა შესაძლებელი, რომელიც უახლოეს პერსპექტივაში ქვეყნის პროგრესის ერთ-ერთ მამოძრავებელ ძალად იქცევა.

საკვანძო სიტყვები: ახალი ტექნოლოგიები; ინოვაცია; ინოვაციური მენეჯმენტი; ინოვაციის ინდექსი; ბიზნესგარემო; მომავლის ინოვაციები ნანოტექნოლოგიები.

საქართველოს, როგორც განვითარებად ქვეყანას, ეკონომიკის დაჩქარებული ზრდის ტემპი სჭირდება. ეს შეუძლებელია მცირე რესურსების პირობებში. თუმცა უამრავმა ჩატარებულმა ეკონომიკურმა რეფორმამ გაცილებით მეტი პრობლემა წარმოშვა. საბაზრო ეკონომიკის მსოფლიო ისტორიული გამოცდილებისა და ინსტიტუციური რეფორმების გათვალისწინება წინაპირობაა ეკონომიკის წინსვლისა და პროგრესისათვის, მაგრამ მასთან ერთად აუცილებელია ინოვაციური პროცესების გაძლიერებაც. ეს კი მოითხოვს ქვეყნის სტრატეგიული განვითარების მეცნიერულად დასაბუთებული პროგრამების შედგენასა და ინოვაციური მიღწევების დანერგვის ხანგრძლივმოქმედი სტრატეგიის შემუშავებას. ყოველივე ეს ხელშემწყობი ფაქტორი გახდება წარმატებული ეკონომიკური რეფორმების გატარებისათვის, რაც ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკისადმი ახლებურ მიდგომას მოითხოვს წარმატებული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით.

ინოვაცია, ზოგადად, ფართო და მრავალმხრივი დატვირთვის მქონე კატეგორიაა, რომელიც დაკავშირებულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტასთან, როგორიცაა: ახალი ან გაუმჯობესებული პროდუქტის შექმნა, მისი სრულყოფილი მარკეტინგული უზრუნველყოფა, ინვესტიციების მოზიდვა, ღირებული ინტელექტუალური საკუთრების შექმნა, უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვა და სხვა. ამასთან, ინოვაციური პროდუქტის შექმნას ყოველთვის უსწრებს ახალი იდეების გენერირება, რომელიც საზოგადოებრივი პროგრესის მასტიმულირებელი საშუალებაა. გარდა ამისა, ინოვაცია თავის თავში გულისხმობს ახალი შესაძლებლობების გამოვლენას ახალი ბაზრების საშუალებით გარკვეული სარგებლის მისაღებად, ანუ ეს არის პროცესი, რომელიც ახალ იდეებს გარდაქმნის ახალ ბიზნესმოდელებად და, საბოლოოდ, ახალ პროდუქტებად და ბრენდებად.

მნიშვნელოვანია ინოვაციის ზოგად მახასიათებლებიც. აქ საინტერესოა ერთი მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ინოვაცია მხოლოდ ტექნოლოგიებს არ უკავშირდება. ის არის აზროვნების ფორმა, რომელიც ბიზნესის

ნებისმიერ ეტაპზე შეიძლება გამოვიყენოთ არსებული ტენდენციების ტრანსფორმაციისათვის. ტექნოლოგია თავისთავად ინოვაციის სამიზნეა, ამდენად მაღალტექნოლოგიური კომპანიებისათვის უმთავრესი მიზანია ინოვაციურობის მაქსიმალურად გათვალისწინება განვითარების ამათუ იმ ეტაპზე. თუმცა ინოვაციების მასტიმულირებელი როლიც მნიშვნელოვანია, რადგანაც „თუ შენ არ ვითარდები, არ აკეთებ რაღაც განსხვავებულსა თუ უკეთესს, მაშინ კონკურენცია გაგაქრობს“^[7]. აქედან, ცხადია, ინოვაცია ნიშნავს უწყვეტ გაუმჯობესებას, მაგრამ ამასთან, „რადაცის კონკურენტებისაგან განსხვავებულად კეთებას“^[7] ანუ ტექნოლოგიურ გარღვევას, პრობლემების განსხვავებულ ხედვას. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია ასევე ახალ-ახალი მოთხოვნების სწრაფად და მარტივად დაკმაყოფილება. თუმცა სიჩქარით უნდა დაინერგოს სიახლე ისე, რომ მისი შეთვისება შეძლოს მომხმარებელმა.

ნებისმიერ ინოვაციას უნდა გააჩნდეს ისეთი ტექნოლოგიური სიახლე, რომელიც გაზრდის შემოსავლის მიღების შესაძლებლობას. მასშტაბებით კი - შეიძლება ჰქონდეს როგორც გლობალური, ასევე ლოკალური მნიშვნელობა ამა თუ იმ ქვეყნისათვის.

ინოვაციის სფეროში განვითარებული ქვეყნების, და განსაკუთრებით, ისეთი განვითარებული ქვეყნის გამოცდილება როგორც იაპონია, ჩვენი აზრით, განვითარებადი ქვეყნებისათვის შეიძლება ზოგად ორიენტირდაც გამოდგეს. ამ კუთხით საინტერესოა, თუ რა მდგომარეობაა გლობალური ინოვაციის ინდექსის მხრივ საქართველოსა და სხვადასხვა ქვეყანაში.

ცნობილია, რომ ცალკეულ ქვეყნებში არსებული ინოვაციების დონე ბოლო წლების განმავლობაში გლობალური ინოვაციის ინდექსით GII იზომება. ის შვიდი კომპონენტისაგან შედგება^[14]. ესენია: პოლიტიკური გარემო, მარეგულირებელი გარემო, ბიზნესგარემო, ადამიან-კაპიტალი, სამეცნიერო კვლევები, ინფრასტრუქტურის არსებობა, ცოდნა და ტექნოლოგიები და ა.შ.

გლობალური ინოვაციის ინდექსის მიხედვით, მსოფლიოს ქვეყნები განსხვავებული რეიტინგით ხასიათდება. ინდექსის სიის სათავეში შვეიცარია დგას. შემდეგ მოდის შვედეთი, არაბთა გაერთიანებული სამეფო, აშშ, ფინეთი და ა.შ. რაც შეეხება საქართველოს, 2016 წლის მონაცემებით, ქვეყანა გლობალური ინოვაციის ინდექსის რეიტინგში 64-ე ადგილს იკავებს 128 ქვეყანას შორის. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 2015 წელთან შედარებით საქართველოს რეიტინგი 9 პოზიციით გაუმჯობესდა (2015 წელს 73-ე ადგილიდან)^[4].

საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის განვითარება ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა. პარლამენტმა 2016 წლის 22 ივნისს მიიღო კანონი ინოვაციების შესახებ.

აქედან გამომდინარე, ბოლო წლებში საქართველომ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა სუვერენული რეიტინგები. ბიზნესის კეთების სიმარტივის ინდექსით 189 ქვეყანას შორის 24-ე პოზიციაზე იმყოფება. ამან ხელი შეუწყო ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის მიხედვით 23-ე ადგილზე ყოფნას 178 ქვეყნებს შორის (ევროპაში კი მე-12 ადგილზეა). ბიზნესის დაწყების პოზიციაზე კი მე-4 ადგილზე გადაინაცვლა. 2013 და 2015 წლების შედარებისას ირკვევა, რომ საქონლის საერთო ბრუნვა გაიზარდა 10,6%-დან 11,4%-მდე. პროდუქციის გამოშვება - 11,8%-დან 14,3%-მდე. დასაქმებულთა რაოდენობა კი - 28,7%-დან 31,5%-მდე. ხოლო ინვესტირების მოცულობა - 2,9%-დან 10,5%-მდე^[4].

ასეთი დადებითი ტენდენციები გამოწვეულია ხელსაყრელი ბიზნესგარემოს შექმნითა და კონკურენტუნარიანობისა და ინოვაციების შესაძლებლობების ამაღლებით. ეს ქმნის წინაპირობას ეკონომიკის ინკლუზიური და მდგრადი განვითარებისათვის წინაპირობების შესაქმნელად. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ექსპერტების გათვლით, 2020 წლისათვის ინოვაციების დანერგვის შედეგად ქვეყანაში გამოშვებული პროდუქციის საშუალოწლიური ზრდა 10%-ს ფარგლებში იქნება. ამ პერიოდში დასაქმებულთა რაოდენობა 15%-ით გაიზრდება, ხოლო მწარმოებლურობა - 7%-ით^[18].

ჩამოთვლილი კომპონენტებიდან საქართველოს ძლიერი მხარეებიც გააჩნია. ესენია: ბიზნესგარემო (რეიტინგით მეექვსე ადგილზეა) და ბაზრის განვითარების დონე (მეშვიდე ადგილი). სუსტი მხარეებიდან უნდა აღინიშნოს განათლების დონე (რეიტინგით 115-ე ადგილი, რომელიც ერთ-ერთი სერიოზული გამოწვევაა ქვეყნისთვის, მიუხედავად საგანმანათლებლო დაწესებულებების სიმრავლისა, მისი ხარისხობრივი მაჩვენებლები კრიტიკულად დაბალია). სამეცნიერო კვლევების განვითარება (მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიას ჩამოსცილდა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები და უნივერსიტეტებში ჯერჯერობით სამეცნიერო სფერო დაბალრეიტინგულია, ხოლო რეიტინგით 103-ე ადგილზეა). ერთ-ერთი სერიოზული გამოწვევაა ინვესტიციები, ამ მხრივ, რეიტინგით ქვეყანა 86-ე ადგილზეა. ასევე კრიტიკულია დასაქმებულთა ცოდნის დონე, რითაც 91-ე ადგილზე იმყოფება^[4].

ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ წლების მიხედვით გლობალური ინოვაციის ინდექსის კომპონენტებს ზრდადი დინამიკის ტენდენცია ახასიათებს, თუმცა, მისი შედეგი მაინც დაბალია. ქვეყანას სტაბილურად მაღალი შედეგი აქვს ინსტიტუტების კომპონენტში, ხოლო ყველაზე დიდი მერყეობით ბაზრის განვითარების კომპონენტი გამოირჩევა.

საქართველოში ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების შედეგად მცირე და საშუალო მეწარმეობაც გაიზრდება. ეს კი ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე ამაღლებს SMS-ს კონკურენტუნარიანობას, რაც სამეწარმეო უნარების ამაღლებისა და მისი თანამედროვე სამეწარმეო კულტურის დანერგვის წინაპირობას ქმნის. ყოველივე ეს SME-ს მოდერნიზაციისა და ტექნოლოგიური დონის გაუმჯობესების ხელშემწყობი ფაქტორი ხდება. ასეთი მიდგომა მოითხოვს ქვეყანაში ეკონომიკური პოლიტიკის ისეთი სტრატეგიული

მიმართულებების განვითარებას, როგორცაა: საკანონმდებლო, ინსტიტუციური და სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესება; ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა; მცირე და საშუალო მეწარმეობის უზარმაზარ და სამეწარმეო კულტურის ამაღლება; ექსპორტის სტიმულირება და მცირე და საშუალო საწარმოთა ინტერნაციონალიზაცია, ინოვაციების კვლევისა და განვითარების ხელშეწყობა და ა.შ.

საერთო ტენდენციებიდან გამომდინარე, საქართველოს რეიტინგი, წინა წლებთან შედარებით საგრძნობლად გაუმჯობესდა, თუმცა ქვეყანა კვლავაც დიდი გამოწვევის წინაშე დგას. ეს ეხება გრძელვადიან პერიოდში ინოვაციურ განვითარებას, ადამიან-კაპიტალსა და კვლევას, ცოდნასა და ტექნოლოგიებს.

გლობალიზაციის პროცესი მსოფლიო ინოვაციურ პოლიტიკას პროგრესულად შეცვლის. მისი მთავარი მამოძრავებელი ძალაა განვითარებული ქვეყნების მეცნიერული კვლევის მიღწევები. განვითარებად ქვეყნებს კი შეუძლიათ ამ გამოცდილების გაზიარება და პრაქტიკაში აპრობირებული მოდელების მორგება საკუთარ ეროვნულ ეკონომიკებზე. ამ მხრივ, საყოველთაო აღიარებით მისაზამდია იაპონიის გამოცდილება. ეს ეხება საქართველოსთვის ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ გამოწვევას - განათლების სისტემას. ჩვენმა ქვეყანამ სწორედ საკუთარი ინტელექტუალური კაპიტალის დახმარებით უნდა მოახდინოს ეროვნული ეკონომიკის განვითარება და მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესებში ჩართვა.

მსოფლიო ინოვაციური პოლიტიკიდან და განვითარებადი ქვეყნების მსოფლიო გამოცდილებიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, საქართველოში ინოვაციური სტრატეგიები ძრითადად სამი მიმართულებით უნდა განვითარდეს. ესენია „გადმოტანის“ სტრატეგია, „დასესხების“ სტრატეგია და „გამლიერების“ სტრატეგია.

დასკვნა

საქართველოს, როგორც მცირე რესურსების მქონე ქვეყანას, სჭირდება ინოვაციური ეკონომიკის განვითარება. ამისათვის საკუთარი გზების ძიება ეროვნული ინტელექტუალური კაპიტალის სტიმულირებასა და ხელშეწყობაზე გადის.

ინოვაციური მიღწევების დანერგვა და მისი გამოყენება საკუთარი ტრადიციული დარგების კონკურენტუნარიანობის ამაღლების წინაპირობებს ქმნის, რაც სტიმულის მიმცემია ინვესტიციური კაპიტალის მოზიდვისათვის. მაღალი ტექნოლოგიების დანერგვა კი მომავლის ინოვაციების ხელშეწყობი ფაქტორი უნდა გახდეს.

საქართველოში ინოვაციების, კვლევისა და განვითარების ხელშეწყობა სამი მიმართულებით შეიძლება განვითარდეს. ესაა „გადმოტანის“, „დასესხების“ და „გამლიერების“ სტრატეგია.

ყოველივე ეს უნდა აისახოს სახელმწიფოს მიზნობრივ პროგრამებში, რაც რეალურად ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის სწრაფ განვითარებასა და ცივილიზებულ სამყაროში ღირსეული ადგილის დაკავებას.

ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., ბურდული ვ. ეკონომიკური განვითარების სტრუქტურული და ინოვაციური პრობლემები. თბილისი, 2014. (რუსულ ენაზე).
2. ჭითანავა ნ. საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები და სტრატეგია. თბილისი, 2018.
3. ჩიქავა ლ. ცოდნა როგორც სპეციფიკური საქონელი და მისი გადამწყვეტი როლი ინოვაციურ ეკონომიკაში. კრებულში: საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია. შრომები 4. თბილისი, 2004. გვ. 5-25.
4. WWW.Geostati.ge.
5. <http://forbes.ge/blog/221/globaluri-inovaciis-indeqsi-da-saqarTvelo>
6. <http://b2p.ge/10-inovazia-romlebic-samyaros-amotrialeben-2020-wlistvis/>
7. <https://businesshub.ge/ge/innovation/increase-rd/types-of-innovation>
8. <https://www.trendbook.ge/en/component/content/article/49-extra/12978-inovaciagvesmishuaramisimnishvneloba>
9. <http://ite-r.blogspot.com/2014/01/blog-post.html>
10. <http://forbes.ge/blog/221/globaluri-inovaciis-indeqsi-da-saqarTvelo>
11. <https://www.businessaward.ge/ka/nomination/wlis-inovaciuri-biznesi>
12. forbes.ge/news/
13. www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t
14. forbes.ge/blog/221/globaluri-inovaciis-indeqsi-da-saqarTvelo
15. <https://www.overclockers.ge/index.php?/>
16. <https://www.youtube.com/watch?v=GqeJrJ0Kv4k>
17. cheminanospace.blogspot.com/2017/10/blog-post_23.htm
18. <http://www.economists.ge/ka/activities/publications/#141-mtsire-da-sashualo-biznesi-saqartveloshi>

Innovative Polity in Georgia

Murman Kvaratskhelia

*Doctor of Economics,
Professor of Sokhumi State University,
Iv. Javakishvili Tbilisi State University, Senior Research Worker
at Paata Gugushvili Institute of Economics*

S u m m a r y

Global transformation in the world depends on the development of innovative processes. The innovative policies in Georgia are directly related to international tendencies. Innovation is directly related to the creation of new or improved products, marketing, attracting investments, creating valuable intellectual property and more. The level of innovation is a very important indicator. Its level of measurement is done by innovation index, which has many components. Hence the top five looks like this: Switzerland, Sweden, the United Kingdom, United States and Finland. Georgia, as a developing country, is ranked 64th among 128 states. It should be considered as a positive moment. It is noted that Georgia faces many challenges. First of all, this is demonstrated in innovative development in the long term, human-capital, researches, knowledge and technologies. Georgia as part of the world economy creates new strategies that are based on a new innovative system. This provides to substantial structural changes in the globalization process for the development of the innovative economy. Existing contours in the country are already seen in future innovations, which will have the greatest influence on the quality of intellectual capital. New innovative systems, such as biotechnology, auto industry, simple models of communication, alternative sources of energy, modern medicine, nanotechnology, etc. are developing at the fastest rate in the world.

Key words: *new technologies; Innovation; Innovative management; Innovation index; business environment; Innovations of the future Nanotechnologies.*